

Árulás, gyűlölködés – vagy a helytállás csendje (A provincializmusról és a regionalizmusról Hamvas Béla gondolatainak tükrében)

Provincializmus, vagyis elmaradottság, beszűkülés, korlátoltság, a szélesebb szellemi látókör hiánya, pizslicsáré helyi ügyek túlbecsülése, egyszóval pancsikálás a vidék poshadt állóvizében.

De vajon a nagyvárosi sznobéria, az üres divatmajmolás, az új világtrend utáni elvtelen loholás, a globalizmus elagyttalanító médiakampányának hatására mind az öt földrészen járványként terjedő, lélektelen tömegvegetáció nem sorolható ugyanide?

És azt minek minősítsük, hogy „lejön” a vízfejje püffedt Budapestről a Délvidékre valami okostojás, hogy a parlagiasságról, az isten háta mögötti tahóságról fecsegen az ittenieknek?

Mentségemre szolgáljon, hogy olyan mester gondolataiba fogódzkodtam, aki a 20. századi magyar gondolkodók közül mindenki másnál eredetibb és teljesebb empátiával érezte bele magát a szellemtörténet kiemelkedő alkotásainak világképébe (a Védáktól, a Bibliától a modern filozófiáig), sőt, a világ minden teremtményének, jelenségének a létébe is, bármelyik emberi vagy elembertelenedett arcba, sorsba, mert tudta, hogy csak így juthat el az EGÉSZ-hez, az univerzumhoz, és ahhoz, akiben mindez összegződik: a Teremtőhöz, Istenhez. Hamvas Béla csak egyetlen hiteles közösséget fogadott el, az emberiséget. Azt vallotta, hogy nép, nemzet, osztály, kaszt, család, vallás, világnézet csupán azon belül létezhet, méghozzá soha nem mint választóvonal, hanem ellenkezőleg: a gazdagság, a sokoldalúság megnyilvánulása, és mindez csakis úgy létezhet, hogy mindenkor az emberiség ideálja alá rendeltetik. Tehát idealista volt, a maga legszigorúbb és legmegértőbb módján, ami azt jelentette, hogy a megvilágosodás és beavatás lépcsőfokain haladva gyakran a tabukat is leleplezte a különböző vallásokban, mert a máz mögött a legidőtállóbb evidenciákat kereste. Legfontosabb feladatának a hagyomány megértését és feltárását tartotta. Szerinte a hagyomány nem történelmi izgalom, nem társadalmi

forradalom, nem vallásalapítás, hanem az igazság végleges nyugalma.

Most korszakos jelentőségű tanulmányára, Az öt génusz-ra támaszkodva igyekszem tovább szőni az ő gondolatait a provincializmusról és ehhez kapcsolódva a – szerintem éppenséggel „egészségtelen” – regionalizmusról beszélni. (Továbbá felhasználtam *Szellem és egzisztencia*, valamint a *Forradalom a művészetben* című esszéket is.) Az öt génusz alapelve, hogy a magyarság a Kárpát-medence földjébe öt gyökérrel kapaszkodik. Az egyik legjelesebb Hamvas-tanítvány, Dúl Antal úgy foglalta össze röviden mestere teóriáját, hogy a történelmi Magyarország területén „a Nyugat kulturáltsága éppúgy jelen van, mint Észak derengő líraisága, az Alföld emésztő szellemsóvárgása, az erdélyi bizantinizmus rafinériája és Délnyugat mediterrán oldottsága. A génusz nemcsak a hely szellemét jelenti, hanem a táj-ember-életrend stílusegységének gazdag analógiáit: éghajlatot, tájat, vérmérsékletet, kedélyt, szokásrendet, ételt, ünnepet, sorsot, étoszt.”

Úgy vélem, ez a felosztás merő költészet, már-már bosszantóan tüneményes fantazmagória, ugyanakkor az ősi szent könyvekhez méltó kultúrtörténeti, etnográfiai, filozófiai, lélektani, nyelvészeti és egyáltalán a horizontális-transzcendentális szemléletmódból adódóan a sehová, egyetlen felcímkézett irányzathoz sem sorolható bölcsesség-drágakövek lelőhelye.

Mit ért Hamvas provincián? Olyan – másodlagos – tartományt, ahová a civilizáció ugyan átsugárzik, de ahol egyetlen mozzanattal sem gazdagodik. A provincializmus kulturális passzivitás, sajátos jellege éppen ebben az érintetlenségben, megérintetlenségben rejlik.

De mi is a civilizáció? Az, ami a természettől abban különbözik, hogy teremtő kultúra áll mögötte, továbbá stílusegység hatja át a társadalmi, a gazdasági és a művészeti életet. Tehát ugyanaz a szellemiség sugárzik a jelenségekből, s ezáltal a civilizáció

mindenekelőtt a saját maga számára különös, egyszeri, megismételhetetlen életheletőséget teremt. Hamvas Európában csak az ókori Athént és Rómát, valamint az újkori Párizst sorolja ide. Ha valahonnan idegenből plántálódik át ez a civilizáció, akkor ott kölcsönzött hatásról beszélhetünk csupán, ami bizonyos keretek közt megtartja az életet, s az életheletőségig fékezi a természetet, de nem emeli magasabb szellemi szintre a létet. Hamvas hozzáteszi, hogy már ez is nagy eredmény, mert ahol nincs civilizáció, ott kirabolják a természetet. Én pedig csak annyit fűznék ehhez, hogy a 21. század elején éppen fordítva van, mert legalább ötven éve, egyre fokozódó mértékben pusztítja a modern civilizáció a természetet, magunkra vonva ezzel az elsivatagosodás és klímaváltozás veszélyét.

Ahová a civilizáció kisugárzik – még ha csupán ösztönző és nem eredendően teremtő jelleggel – ott az urbanitás, a társulás ösztöne és egyfajta közösségi szenvedély hozza létre a várost, ahol viszont már érvényesülnie kell a mindenkire vonatkozó értékek rangsorának, különben mi értelme volna a tömeges együttélésnek?

Hamvas azt írja, hogy a provincializmus egyik lényeges vonása az ízléshiány, a fél- sőt negyedműveltség a viselkedésben, az öltözködésben, a közéletben, a gondolkodásban, a lakások berendezésében és a szórakozásban. Lehet, hogy 50-60 évvel ezelőtt még így volt, de manapság ennek is a további romlását tapasztaljuk: mindenütt ugyanaz a farmernadrág, ugyanaz a kábeltévés műsorszórás, ugyanaz a zenének alig nevezhető dübörgés, ordibálás, puttyogás, ugyanaz a vonaglás a discókban, ugyanazok a drogok, ugyanaz az állandó mobiltelefonálgatás, ugyanazok az idióta győzikék és anettkák diktálják az áhított sztársorsmintát a neokolonista neoliberalizmus talmi reklámszövegéhez. Sőt! Esetenként a durvaságért, a közönségességért, a bunkóságért inkább a vidékieknek kellene a fővárosba látogatni, hogy ízlésük maradványát, a minimális jó modor utolsó sóhaját is mielőbb elveszítsék.

Az ízléshiány Hamvas szerint azt jelzi, hogy az ember (vagy a közösség) nem képes a szellemet összekapcsolni az élettal, vagyis az ízlést az érzelmek és indulatok helyettesítik. Ebből a szempontból nézve ma már csak a dél-amerikai őserdőben bujkáló, még fel nem fedezett, néhány aprócska indián

törzs tekinthető civilizáltnak; aligha lehetnek néhány százan.

Íme a szavak szörnyű inflációja, a jelentéstartalmak totális kiürülése, a hamvasi káprázat hamvába holt világa. Az *öt génius*, mely a magyarság nemzetkarakterológiai vizsgálatánál jóval több, mondhatni: népünk üdvtörténeti küldetésének komplex vizsgálata, mára inkább csak az antik görög romok szívfájdítóan andalító, arányosan emberléptékű turistacsalogató hangulatát idézi. Vagyis, az ideák világa mindörökké letűnt, elmúlt, de persze nemzeti küldetésről jó bor mellett, barátok közt akár minden este érdemes ábrándozni. Legalábbis nem pusztítja a lelket, nem változtatja át az embert néhány perc alatt televíziós reklámokon legelésző barommá.

Hamvasban az a nagyszerű, hogy ha kellő türelemmel olvassuk fantazmagóriáit, akkor minduntalan rácsodálkozhatunk a legkülönfélébb emberi jellemeket, kultúrákat és magát a történelmet átvilágító absztrakcióira, melyek oly tiszta fényvel ragyognak, mint a kagylóból frissen előkerült igazgyöngy. Például amikor néhány olyan nemzeti jellemvonásunkra mutat rá, amikben – sajnos – a magyar provincialitás legromdább grimaszaira, szellentéseire ismerünk.

Figyelem! Vigyázat! Most a struccok dugják be a fejüket a homokba, vagy a hónuk alá, mert kíméletlen hamvasi horogütések jönnek! Hamvas azt írja, hogy csak ímmel-ámmal fogadtuk el a kereszténységet, politikai érdekből. Bizánc és a német birodalom közt hányódtunk (Árpád-kor), a csatlakozást mindig csak színlelve, miközben a politikai vezető kaszt (ksatrija – harcos), azaz a nemesség egymást mészárolta és a népet sanyargatta, zsigerelte. Ha annak idején szívből csatlakozunk valahová, az sem lett volna egy leányálom, de legalább nem maradtunk volna annyira magunkra. Idézek: „Átkozott ksatrija kevélység, amely nem akarja magát idegennek alávetni, de önmagával sem tud mit kezdeni! Így lett a magyar nomádságból nemzetiségi kisállam, és időleges szerencsés virágzásoktól eltekintve mindig egyedül, a nagyobb hatalmak martalékául hagyva... A sehová se tartozó tehetségek jellegzetes területévé lettünk, a nemzetségek és szekták földje, komoly egyetemes kapcsolatok nélkül. Néha kimagaslóan nagyszabású, de mindig egyedülálló, s ezért összefüggéstelen egyéniségek éltek itt, elődök és utódok nélkül, akik hagyományt nem, legfeljebb egyensúlyt tudtak teremteni,

pillanatnyi egyensúlyt, ami a haláluk után felbomlott... Az ilyen szellemi kaszt nélküli társadalom, mint a miénk, mint egy önmaga tudatára sem ébredt ember, a történet erőinek a labdajátéka... Történelmének csak kevés nagy pillanatában tudott a mienk néppé válni, s aztán a lefejezettségébe újra és újra visszahullott..."

Hamvas azt írja, hogy Magyarországon könnyebb tehetségesnek születni, mint másutt, de itt elveszni is könnyebb, mint bárhol Európában. A génuszok, vagyis az öt karaktertípus, mint a feldarabolt test, egymástól elválasztva, egymásról tudomást nem véve, tehetetlenül hevernek külön-külön. Ezért egymással szemben ellenségesek. Üdvképtelen és életképtelen néppé vált a magyar, egymást gyűlölve tengődött, gyakorta az ellenséget hitte barátának, a barátot pedig eltaszította. Nagy költőink közül soknak (Berzsenyi, Kölcsey, Vörösmarty, Arany) a melankóliáját nem csupán a külső elnyomás váltotta ki, de közrejátszott ebben az is, hogy végig kellett nézniük, hogyan merül egyre mélyebbre népünk a szubszociális alacsonyrendűségbe. Az önsorsrontás legfőbb oka Hamvas szerint az itt élő emberek árulása egymás ellen. A magyar nép külső és belső (lelki) története csakis ebből a testvérgyűlöletből érthető meg. Az itt élő ember legelső ösztönszerű mozdulata a másik magyarral szemben az elutasítás és a negatívum. „Mintha a nép sorsa is ennek a harcnak a realitása lenne” – mondja, hozzátéve, hogy a legfőbb, a párját ritkító aljasság elkövetésében is bajnokok vagyunk, vagyis készen állunk egyéni érdekekért a saját népünket bármikor, bárkinek eladni, kiszolgáltatni.

Néhány szó a kortárs magyar próza provincializmusáról. Hamvas nyilván észlelte a próza folyamatos hanyatlását, kopását, belterjességét, másodvonalbeliségét, kellő inspirációt merítve abból hogy ne hasonlítson, hanem, valami világszínvonalú eredetit, mást alkosson. Talán ennek is szerepe volt a *Karnevál* című nagyregény megszületésében. Íme a hamvasi diagnózis tünetegyüttese, melyet kiegészítettem az elmúlt húsz év termésére vonatkozó saját lelettemmel: öncenzúra; behódolás a mindenkori hatalomnak; a középszer mint irodalmi klikkek és branchok foglya; az egyetemes világkép ábrázolása, kialakítása helyett az egyéni üdvkeresés; öndicsőítés; önszektarianizmus; a szent totemállatok (irodalmi bálványok) gátlástalan imádata; magánmitológiák világminőségű remeklés helyett; modorosság; tudatos nyelvrombolás szöveggyártás ürügyén; az a tény,

hogy az irodalmi kánonokon kívül nincs élet, és így tovább, és így tovább. Egyszer ez a téma is megérne egy misét...

Ha a hétköznapiaknak sincs igazságfedezete, akkor miért éppen az író tartson ki a minőség mellett? Azért, válaszolja Hamvas, mert a művész hűsége vagy árulása dönti el, hogy ő maga milyen sorsot szán magának. A választás súlyos következménye, hogy mindig tudni fogja, honnan kell távolmaradni, mit kell visszautasítani, mikor nem szabad elrejtőzni. Az árulás csak ideig-óráig vezethet sikerhez, mert a hiteles megszólaláshoz nagy-nagy csendre van szükség a mű érdekében. És ez a nagy csend maga a helytállás.

Végül elérkeztünk a régiókhoz, a regionalitáshoz. Mármost Hamvas nem azonosítja a helyet a térrel, még kevésbé a térképpel. A térnek száma, a helynek viszont arca van. A tér vonalakkal jól körülhatárolható, körzővel, vonalzóval jól megrajzolható. A hely mindig festmény, rajz, nincs belőle több, csak ez az egy. Aligha van nyelvünkben olyan jelző, amit ne lehetne valamelyik helyre alkalmazni: például barátságos, nyugodt, fenséges, zord, félelmetes, rideg, elhagyott stb. Két egyforma hely sincs, mint ahogy két megismétlődő pillanat. A hely nemcsak látvány, hanem génusz is – összehasonlíthatatlanul több, mint egy szélességi és hosszúsági fok metszéspontja. A hely nevet visel (Bácska, Bánát, Szerémség), ami szintén többet jelent a közigazgatási területnél. Ugyan ki tudná azt pontosan megmondani, hogy hol végződik az Alföld, és hol kezdődik a Felvidék? A monoton jellegű hely szellemisége gyakran improduktív, míg a változatosabb hely segíti szellemiségét. Mindig a határterületek a legfontosabbak, mert itt lehet a sokszorosára fokozni az ellenállást, vagy a támadást megtörni, visszaverni. Ezért itt megedződik, harciasabbá válik a lélek, a mentalitás. A térkép rendkívüli találmánya az emberiségnek: a felszínt, a természeti adottságokat, formákat tökéletesen ábrázolja, de a génuszt soha!

A régiók lehetnek ugyan mesterséges határokkal ellátott államigazgatási egységek, de véleményem szerint, ha egyáltalán érdemes róluk beszélni, azt foglalják magukba, ameddig a nevük varázsa elér. Jobban hiszek a földrajzi tájegységekben, mint a politikai-gazdasági érdekek szülte régiókban. A multinacionalista

tőkés világrend háttérből irányító eminenciásainak még jól is jöhetnek a mesterségesen kiszabdalt régiócskák. Csip-csup ügyeikkel, a mindennapi életet befolyásoló államigazgatási döntéseikkel ideig-óraig elterelhetik az adott területen élők figyelmét a háttérben lappangó magasabb érdekekről, országos vagy világméretű manőverekről. A pitiáner helyközi hatalmi játszmáknak, a korrupciónak, a csempészésnek, a lopkodásnak, a maradék közös vagyon elherdálásának jól csengő címkéje: „a régiók közti gazdasági és kereskedelmi együttműködés”, mely a multinácik profitéhes világhálózatának csicskásait, maffiózóit serkenti buzgó tevékenységre, hogy minél jobban megfelelhessenek a felsőbb elvárásoknak, és minél alaposabban hozzásegítsék a pénz valódi urait, hogy utolsó fillérjeiktől is megszabadítsák a régió lakosságát, melyet egyébként is állandó munkanélküliség sújt. Az emberek legalább ötven-hatvan százalékára egyáltalán nincs szükség, hiszen mint potenciális fogyasztók se jöhetnek számításba, értékelhető jövedelem híján. Így aztán a régióba csurrantott, csöppentett alkalmi beruházásokhoz nem nehéz rabszolgákat toborozni. Tülekednek a népek azért, hogy messze áron alul eladhassák munkaerejüket a profit urainak. S hogy a helybeliek közül kinek van ebből igazán haszna? Mindenekelőtt a pártoknak, elsősorban a politika helyi funkcionáriusainak, a médiának, a helyi közigazgatás bürokratáinak, s

legfőképpen a multik helyi zsebfiókáinak. Mi a következmény? A tömeg részéről széthúzás, irigység, szolidaritáshiány, elagyaltanosodás, nyomor, s ha lehetséges, elvándorlás valamiféle vélt paradicsomba. A helyi elit viszont óhatatlanul az elaljasodás útjára lép, s az identitásvesztésig fajuló szolgamentalitással hálálja meg a beígért jólétet. Mindent összevetve, a régió a manipuláció egyik – és igen fontos! – szervezeti formációja, mely mindig mindenben a globalizmus érdekeit segíti, s ennek megfelelően mindig mindenben a helyi közösséget és a nemzeti identitást gyengíti, roncsolja.

Mikor ezeket a sorokat írom, a világ tőzsdéi botladoznak, omladoznak, s bármelyik pillanatban maguk alá temethetik a fejlett gazdaságokat, hogy a fejletlenebbekről ne is beszéljünk. Most majd bevált szokásukhoz híven megint besöprik a kisemberek megtakarításait, csipetnyi szünet jön, s aztán újra kezdődik a hazudozás a globalista mennyország kulcsáról, az úgynevezett „fenntartható fejlődés”-ről.

Fejlődés? Hamvas Béla fél évszázaddal ezelőtt világosan látta, hogy nincs fejlődés: a civilizáció csak a rombolás leplezésére szolgál. Ezt írta 1950-ben a naplójába: „A Nyugattól elzárkózni! Kelet nem fogadhat be és mi sem asszimilálódhatunk – – – marad saját szegénységünk.” Ami nem jelent se többet, se kevesebbet, minthogy csak befelé utazhatunk, egyre mélyebben, önmagunkhoz.

